

Danske industrivirksomheders lønkonkurrenceevne er fortsat udfordret

Lønkonkurrenceevnen i industrien vurderes fortsat at være udfordret. Udviklingen i de danske industrivirksomheders samlede medarbejderomkostninger, enhedslønomkostninger og lønkvote peger samlet set på, at lønkonkurrenceevnen på nuværende tidspunkt stadig er svækket i forhold til situationen ved årtusindskiftet. Der udestår således fortsat en vis tilpasning for at opveje svækkelsen af lønkonkurrenceevnen op gennem 00'erne og få lønkvoten ned på et mere normalt niveau. Det kan enten ske via relativt lavere lønstigninger eller via større stigninger i produktivitet og værditilvækst¹ i forhold til samhandelslandene.

Konkurrenceevne er et komplekst begreb, som dækker over en lang række forhold og rammebetingelser.² Det afspejler blandt andet teknologisk udvikling, viden, uddannelse, infrastruktur og ikke mindst priserne på de input, som indgår i en virksomheds fremstilling af et færdigt produkt: arbejdskraft, kapital samt varer og tjenester, som forbruges i produktionen. Hertil kommer generelle samfundsøkonomiske forhold som fx makroøkonomisk stabilitet.

Det er ofte ret vanskeligt at finde præcise og sammenlignelige indikatorer for mange af disse konkurrenceevneparametre. Når der tales om en konkurrenceevneudfordring for dansk økonomi, menes der ofte ret specifikt en svækket lønkonkurrenceevne inden for industrien. Det skal ses i lyset af, at lønomkostningerne udgør en forholdsvis stor andel af industrivirksomhedernes bruttoværditilvækst (75 pct. i 2012), og at industrien i høj grad er internationalt konkurrenceudsat. Nærværende analyse gør på den baggrund status over danske industrivirksomheders lønkonkurrenceevne.

Højere lønstigninger end i udlandet er ikke et problem for lønkonkurrenceevnen, hvis de er modsvaret af relativt højere værditilvækst- eller produktivetsstigninger. Men sådan har det ikke været de sidste 10-15 år. Siden 2000 er lønningerne i industrien steget 7¼ pct. mere end i udlandet, uden at værditilvækst- og produktivetsstigningerne har fulgt med.

Når en ubalance opstår i forholdet mellem løn og produktivitet, så lønkonkurrenceevnen svækkes, vil økonomiens tilpasningsmekanismer før eller siden genskabe balancen, så real-lønnen på længere sigt følger produktivetsudviklingen. På længere sigt går vejen til højere realløn derfor via højere produktivitet.

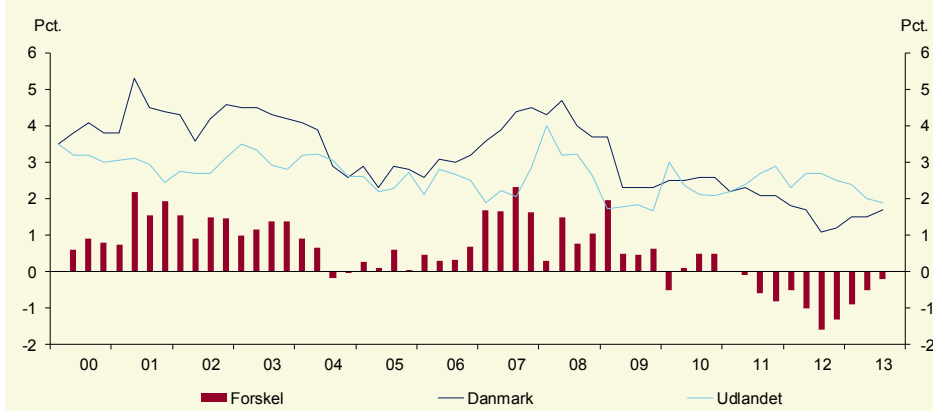
¹ I denne Økonomiske Analyse er værditilvækst et udtryk for bruttoværditilvæksten (BVT) i løbende priser per time (nominel produktivitet), mens produktivitet angiver BVT per time i mængder.

² Se også *Økonomisk Analyse nr. 8 – Hvorfor er der overskud på betalingsbalancen?* (oim.dk).

Lønningerne i industrien er steget over 7 pct. mere end i udlandet siden 2000...

Lønningstakten inden for industrien i Danmark har igennem de seneste par år været lav i et historisk perspektiv og i forhold til udviklingen i andre lande. Den afdæmpede lønudvikling skal imidlertid ses i lyset af høje lønstigninger gennem 00'erne, hvor de danske lønninger steg væsentligt mere end i udlandet (opgjort som en sammenvejning af Danmarks største samhandelsparter), jf. figur 1. Set over hele perioden siden 2000 er lønningerne i Danmark vokset 7¼ pct. mere end i udlandet.

Figur 1
Lønudvikling i Danmark og udlandet, industri

Anm.: Løn for udlandet er sammenvejet på baggrund af 13 samhandelslandes vægte i det effektive kronekursindeks. I alt udgør landene 79-91 pct. af det effektive kronekursindeks i perioden 2000-12.
Kilde: DA's internationale lønstatistik.

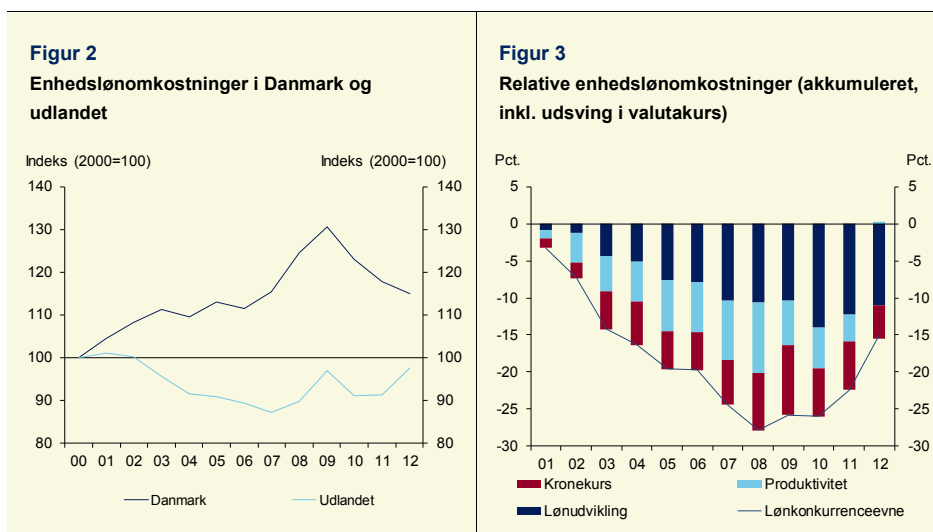
... og de højere lønstigninger har ikke været modsvaret af højere produktivitetsvækst

Højere lønstigninger end i udlandet vil som udgangspunkt ikke indebære en konkurrenceevneforværring, hvis de afspejler en tilsvarende højere produktivitetsvækst. Ved at betragte lønudgifterne ved at producere en enhed af en given vare – de såkaldte enhedslønomkostninger – i fælles valuta tages hensyn til udviklingen i såvel lønomkostninger, valuta og produktivitet på tværs af lande. Udviklingen i enhedslønomkostningerne afspejler forholdet mellem løn- og reale produktivitetstigninger, og enhedslønomkostningerne beregnes som forholdet mellem lønsum og real bruttoværditilvækst (BVT) som opgjort i nationalregnskabet.³ I perioden 2008-12 er lønkonkurrenceevnen blevet forbedret, når den måles som udviklingen i de relative enhedslønomkostninger i forhold til udlandet, og hvor der desuden tages højde

³ Enhedslønomkostningerne korrigeres for antallet af selvstændige. I figur 3 er de relative enhedslønomkostninger (approsimativt) dekomponeret på relativ timeproduktivitet for beskæftigede og relativ timeløn for lønmodtagere i fremstilling samt udsving i den effektive kronekurs. For enkelte lande er der dog benyttet personal i stedet for timetal i dekomponeringen. Enhedslønomkostningerne for udlandet er sammenvejet på baggrund af samhandelslandenes vægte i det effektive kronekursindeks. Der er ikke tal for alle lande i alle år, og der indgår derfor 17-22 lande i sammenvejningen afhængigt af årstal. I alt udgør landene 73-97 pct. af det effektive kronekursindeks i perioden 2000-12. Der er primært anvendt tal fra Eurostat, mens der for lande uden for EU anvendes tal fra OECD. For enkelte lande uden for EU anvendes tal for den samlede økonomi i perioden 2007-12.

for udsving i valutakurser, jf. figur 2 og 3. Det afspejler et generelt fald i enhedslønomkostningerne i Danmark og en generel stigning i udlandet. Det skyldes især en relativt højere dansk produktivitsudvikling i denne periode. Svækkelsen af den effektive kronekurs har også medvirket til en forbedring i perioden 2008-12, mens den relative lønudvikling er omtrent uændret. I de seneste år fra 2010 til 2012 har den relative lønudvikling imidlertid også bidraget til en forbedring af lønkonkurrenceevnen. Det skal bemærkes, at det anvendte begreb for lønudviklingen i figur 3 ikke er fuldt sammenlignelig med det i figur 1, jf. appendiks 1A.

De seneste års forbedringer i lønkonkurrenceevnen er dog ikke tilstrækkelige til at opveje tabet i perioden 2000-08. Over perioden 2000-12 er lønkonkurrenceevnen målt på denne måde samlet set svækket med godt 15 pct., hvilket primært afspejler relativt højere lønstigninger i Danmark og – i mindre grad – en styrket krone.

Anm.: I begge figurer anvendes tal for fremstilling (ekskl. energiforsyning). I figur 3 afspejler et fald i de akkumulerede relative enhedslønomkostninger (benævnt "Lønkonkurrenceevne" i figuren) fra år til år et andet, at de danske enhedslønomkostninger stiger relativt til udlandet, og at der dermed sker en svækkelse af lønkonkurrenceevnen.

Kilde: Eurostat, OECD, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Også værdiskabelsen er haltet efter lønomkostningerne

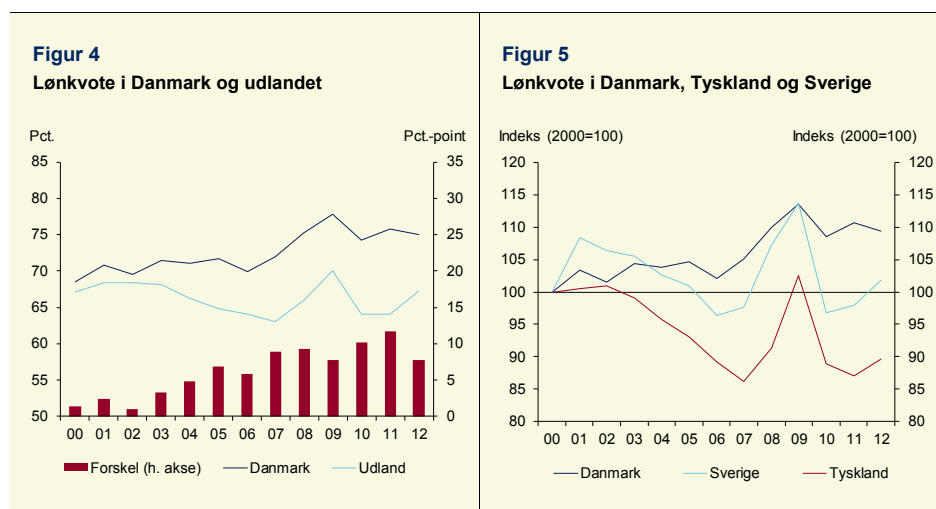
Det er ikke nødvendigvis et problem, at danske enhedslønomkostninger er steget mere end udlandets, hvis danske virksomheder samtidig kan øge prisen for deres varer mere end udlandet – fx som følge af branchespecialisering, en særlig høj kvalitet eller et efterspurgt design (som det kan være svært at tage korrekt højde for i beregningen af den reale bruttoværditilvækst). Ved at sammenligne udviklingen i lønvoterne i Danmark og udlandet tages der højde for dette forhold.

Udviklingen i lønvoten afspejler forholdet mellem løn- og nominelle produktivitsstigninger, dvs. værdiskabelsen, og lønvoten beregnes som forholdet mellem lønsum og nominal brut-

toværditilvækst.⁴ Lønknoten behøver således ikke nødvendigvis at stige som følge af højere lønninger til medarbejderne, som ikke er fuldt modsvaret af højere real produktivitet, hvis virksomheden samtidig har mulighed for at øge prisen på sine produkter tilsvarende.

Det skal bemærkes, at muligheden for at tage en højere pris for sine varer varierer på tværs af underbrancher inden for industrien. Derfor kan højere lønstigninger end i udlandet give en større udfordring end sammenligningen af udviklingen i industriens samlede lønknote i Danmark og udlandet umiddelbart giver indtryk af. Det hænger sammen med, at brancher, som har svært ved at tage højere priser for deres varer, kan blive klemt af en afsmittende effekt af højere lønninger i de brancher, som er mindre udsat for priskonkurrence og derfor bedre kan tage højere priser, fx medicindustrien.

I Danmark er lønknoten for industrivirksomhederne under ét i øjeblikket relativt høj, både i historisk perspektiv og i forhold til andre lande, jf. figur 4. Faldet i de relative enhedslønmkostninger de senere år er således ikke i samme grad afspejlet i lønknoten. Udviklingen i industriens lønknote skyldes hovedsageligt en stigning i lønknoterne inden for de enkelte brancher i industrien og ikke en forskydning af værdiskabelsen fra brancher med lave lønknoter til brancher med høje lønknoter.

Kilde: Eurostat, OECD og egne beregninger.

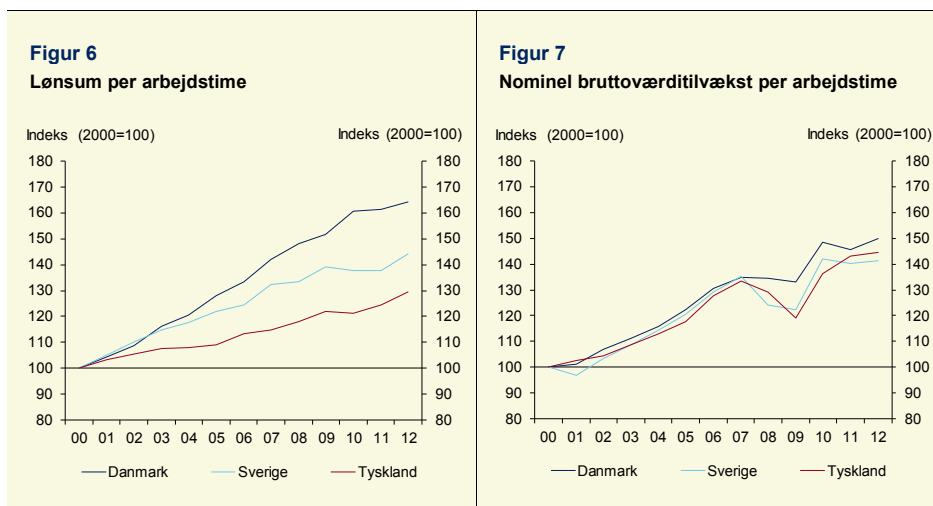
I første halvdel af 00'erne var lønknoten i danske industrivirksomheder omtrent på niveau med lønknoten i udlandet. Siden er forskellen øget til 8 pct.-point, hvilket tyder på en forværring af lønkonkurrenceevnen – målt ved lønknoten. Danske virksomheders mulighed for at

⁴Lønknoterne beregnes som forholdet mellem lønsum og nominal bruttoværditilvækst inden for fremstillingsvirksomhed (ekskl. energiforsyning) og korrigeres for antallet af selvstændige i erhvervet. I figur 4 er lønknoten for udlandet sammenvejet på baggrund af 24 samhandelslandes vægte i det effektive kronekursindeks på baggrund af data fra Eurostat og fra OECD for nogle lande (Australien, New Zealand, Korea, Canada, Island, Japan og USA). For disse lande er der i nogle af de seneste år ikke tal, hvorfor de i disse år er udeladt. I alt udgør de anvendte lande 73-98 pct. af det effektive kronekursindeks i perioden 2000-12.

tage højere priser for deres varer kompenserer således ikke i tilstrækkelig grad for de højere lønninger. Det afspejler blandt andet forskelle i udviklingen i forhold til vores nabolande Tyskland og Sverige, som er blandt de største samhandelspartnere, *jf. figur 5*.

Det er især den kraftigere lønudvikling i Danmark i forhold til Sverige og Tyskland, der kan forklare den forskellige udvikling i lønknoten siden årtusindskiftet, *jf. figur 6*. Værditilvæksten per arbejdstime er vokset lidt hurtigere end i både Tyskland og Sverige i samme periode, men ikke nok til at opveje den relativt kraftigere lønudvikling, *jf. figur 7*.

Siden 2009 er lønknoten i Danmark faldet lidt tilbage, men lønknoterne i både Sverige og Tyskland er faldet betydeligt mere samlet set. Udover en stærkere lønudvikling har det i denne periode været særligt afgørende for udviklingen i lønknoten, at stigningen i den danske værditilvækst per arbejdstime kun har været godt halvt så stor som den tyske og kun tre fjerdedele af den svenske ifølge de foreliggende nationalregnskaber og arbejdstidsopgørelser.

Anm.: Inkonsistens i arbejdstidsopgørelser på tværs af lande gør dekomponeringen af lønknoten på timeløn og nominel bruttoværditilvækst per time usikker, men påvirker ikke den overordnede udvikling i lønknoterne.

Kilde: Eurostat og egne beregninger

1A. Forskel i lønudviklingen i lønstatistikker og nationalregnskabet

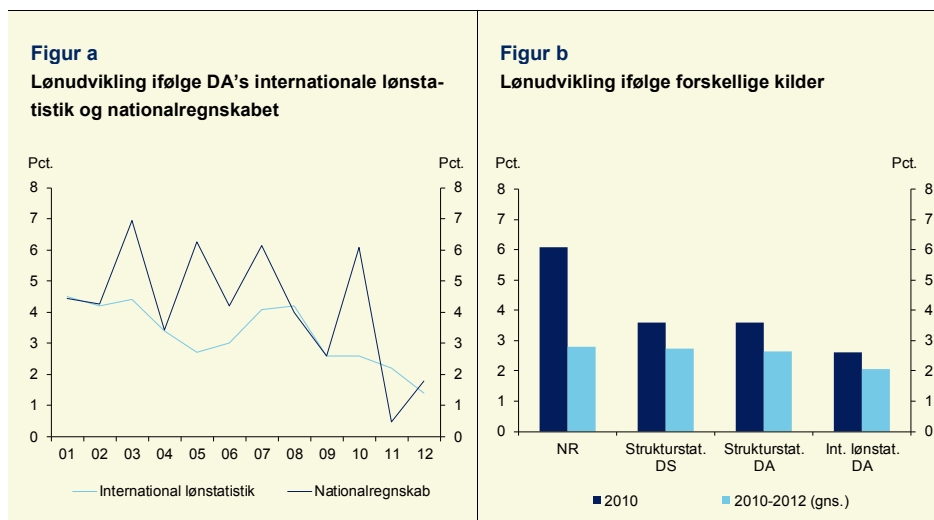
Lønstigningstakter opgjort på baggrund af lønsum og arbejdstimer inden for industrien (fremstilling ekskl. energiforsyning) i nationalregnskabet (NR) kan afvige fra de lønstigningstakter, der er opgjort i egentlige lønstatistikker, fx DA's internationale lønstatistik for fremstillingserhverv.

DA's internationale lønstatistik viser årsstigningstakter i lønningerne for voksne medarbejdere i en fastholdt population af stikprøveudvalgte virksomheder inden for fremstilling, mens årlige stigninger i den implicite timeløn opgjort på baggrund af aflønning af ansatte i NR er beregnet på baggrund af alle medarbejdere i alle de eksisterende virksomheder i industrien i det enkelte år.

Derved kan ændringer i stigningstakten fra år til år i NR også i højere grad afspejle ændringer i sammensætningen af medarbejdere og virksomheder. Desuden er der nogle forskelle på de lønkomponenter, der indgår i lønbegrebet i de to statistikker samt andre metodemæssige forskelle.

Over længere perioder er lønudviklingen i de to statistikker forholdsvis ens, men i perioden siden 2000 har lønudviklingen i nationalregnskabet generelt været stærkere end lønudviklingen ifølge DA's internationale lønstatistik (4,2 pct. mod 3,3 pct. i årsgennemsnit), *jf. figur a*.

I 2010 var der en relativt stor forskel mellem årsstigningstakten i de to statistikker (2,6 pct. i DA's internationale lønstatistik og 6,1 pct. ifølge NR). Det blev kun delvist modsvaret af en lavere årsstigningstakt i NR end i den internationale lønstatistik i 2011, mens lønudviklingen i 2012 var omtrent ens i de to statistikker.

Anm.: I figur b er beregnet en årlig stigningstakt på baggrund af niveauerne i DA's StrukturStatistik, som er påvirket af ændringer i sammensætningen af virksomheder fra år til år. I modsætning hertil beregner DA selv årsstigningstakter i StrukturStatistikken for en fastholdt population af virksomheder, ligesom i DA's internationale lønstatistik.

Kilde: DA, Danmarks Statistik og egne beregninger.

Forskellene over de seneste år afspejler formentlig i høj grad en sammensætningseffekt. Der er en nogenlunde ens gennemsnitlig årsstigningstakt på 2,6-2,8 pct. i perioden 2010-12, når de årlige stigninger i lønniveauerne i DA's og Danmarks Statistiks strukturstatistikker (som ligesom den implicitte løn i NR er beregnet på baggrund af de eksisterende, indberettende virksomheder i de enkelte år) sammenlignes med udviklingen i den implicitte lønstigningstakt i NR, *jf. figur b*. Det er noget højere end den gennemsnitlige årsstigningstakt i den internationale lønstatistik på 2,1 pct. Dvs. de lønstatistikker, der kan være påvirket af sammensætningseffekter, viser generelt en højere gennemsnitlig lønstigningstakt siden 2010 end DA's internationale lønstatistik, der ikke skulle være påvirket af sammensætningseffekter

Den lavere lønstigningstakt i den internationale lønstatistik end i strukturstatistikkerne og NR i perioden 2010-12 kan skyldes afskedigelse af lavtlønnede medarbejdere eller nedlukning af virksomheder med lavtlønnet arbejdskraft i Danmark i perioden. Det vil trække det gennemsnitlige lønniveau op – idet den beregnes på baggrund af de eksisterende (tilbageværende og højere aflønnende) fremstillingsvirksomheder – og dermed årsstigningstakten i NR og strukturstatistikernes lønniveauer, men vil ikke påvirke DA's lønstigningstakt i den internationale lønstatistik.